

ASUTUSESISESEKS KASUTAMISEKS
Teabevaldaja: Riigikontroll
Juurdepääsupiirang 15.07.2022 - 31.08.2022
Alus: AvTS § 35 lg 2 p 2

Ahti Kuningas
asekantsler kantsleri ülesannetes
Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium Meie 15.07.2022 nr 2-1/80082/28

Märgukiri auditi „Riigi 2021. aasta raamatupidamise aastaaruande õigsus ja tehingute seaduslikkus“ tulemuste kohta Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas

Austatud asekantsler kantsleri ülesannetes

Riigikontroll tegi riigi 2021. aasta raamatupidamise aastaaruande õigsusele ja tehingute seaduslikkusele hinnangu andmiseks audititoiminguid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas määral, mis oli vajalik, et veenduda riigi seisukohalt oluliste finantsaruannete kirjete õigsuses ning oluliste majandustehingute seaduslikkuses. Tehtud töö tulemuste põhjal koostab Riigikontroll ühe auditiaruande riigi kohta tervikuna.

Auditi käigus tegid audiitorid Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisalas 2021. aasta septembrist kuni 2022. aasta juunini järgmisi audititoiminguid:

- kontrollisid valitsemisala 2021. aasta riigieelarve täitmise aruande õigsust;
- kontrollisid riigi seisukohast oluliste tehingute vastavust riigieelarve seadustele ja raamatupidamises kajastamise õigsust ning sisekontrollisüsteemi toimimist valdkondades nagu
  - teekasutustasu kogumine;
  - liiklusregistri toimingute riigilõivude kogumine;
  - taastuenergia statistiliste ülekannete müügitulu kogumine;
  - toetuste saamine ja andmine;
  - tööjõukulude arvestus;
  - majandamiskulude tegemine;
  - tehingud põhivaraga;
  - osaluste arvestus;
- kontrollisid, kas Transpordiameti ostuõiguslikud isikud on tehingute tegemisel kinni pidanud toimingupiirangust (korruptsioonivastane seadus, § 11);
- kontrollisid seoses Lennuameti, Maanteeameti ja Veeteede Ameti liitmisega üheks asutuseks raamatupidamisandmete ühendamise õigsust.

Riigikontroll ei tuvastanud tulude kogumisel, saadud toetuste arvestuses, tööjõukulude tegemisel ning osaluste arvestamisel sisekontrollisüsteemi toimimises, raamatupidamises kajastamisel ega tehingute seaduslikkuses kontrollitud ulatuses olulisi puudusi.

Riigikontroll tuvastas eksimusi valitsemisala 2021. aasta eelarve planeerimisel ja 2021. aasta riigieelarve täitmise aruandes ning leidis puudusi antud toetuste, majandamiskulude ja põhivarade raamatupidamises kajastamisel, samuti immateriaalse põhivara inventuuri korralduses.

1. Valitsemisala 2021. aasta eelarve planeerimisel tehti vigu

Riigikontroll tuvastas Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala 2021. aasta riigieelarve täitmise aruande kontrollimise käigus vigu valitsemisala 2021. aasta eelarve planeerimises:

- 2021. aasta riigieelarve seaduses on valitsemisala tulude ja kulude eelarve näidatud 628 170 euro võrra suuremana, kui peaks;
- 2021. aasta riigieelarvesse planeeriti ekslikult raha valedel objektidel, mistõttu ei kajastu riigieelarve infosüsteemis alati õige info planeeritud raha tegeliku otstarbe kohta ning see põhjustab ka vigu riigieelarve täitmise aruandes.

Riigikontrolli soovitus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekantslerile kantsleri ülesannetes: tagada riigieelarve õige planeerimine.

2. Valitsemisala 2021. aasta riigieelarve täitmise aruandes kajastusid investeeringute lõplik eelarve ja täitmine erinevates programmides

Valitsemisala 2021. aasta riigieelarve täitmise aruandes oli ehituse programmis investeeringute 2021. aasta täitmine 1,9 korda suurem kui lõplik eelarve. Ministeeriumist selgituste kohaselt kajastus e-ehitisregistri arendamiseks tehtud investeeringute täitmine ehituse programmis, kuid lõplik eelarve summas 733 762 eurot e-riigi ja sideturu arendamise programmis. Kuna ministeeriumi sõnul tehti investeeringud e-ehitisregistri arendamiseks ja eelarve täitmine kajastati ehituse programmis, siis tulnuks Riigikontrolli hinnangul ka lõplik eelarve kajastada selles programmis. Saadud selgituste kohaselt tekkis viga kuluarvestuse infosüsteemi (KAIS) suunamisreeglite tõttu. Viga parandati auditi käigus.

Riigikontrolli hinnangul viitab kirjeldatud eksimus sellele, et ministeerium ei jälginud eelarve täitmist regulaarselt, kuna enne audiitorite tähelepanu juhtimist ei tuvastatud, et programmi investeeringute täitmine ületab selle lõplikku eelarvet.

Riigikontrolli soovitus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekantslerile kantsleri ülesannetes: jälgida regulaarselt tegevuspõhise eelarve täitmist kuluarvestuse infosüsteemis KAIS, et tuvastada eelarvekulude ümbertõstmiste vajadus enne riigieelarve täitmise aruande koostamist.

3. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ei ole toetuse andmise kohustust ja kulu raamatupidamises kajastanud

Raudteeseaduse kohaselt peab riik tagama, et ASi Eesti Raudtee tulud ja kulud oleksid viieaastase perioodi arvestuses tasakaalus. 2021. aasta lõpus viieaastane periood täitus, mistõttu tekkis Eesti Raudteel seadusejärgne nõue. Eesti Raudtee 2021. aasta auditeeritud aruandes on seetõttu kajastatud nõue Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi vastu summas 14,6 miljonit eurot ja samas summas saadud tegevustoetuse tulu. Ministeeriumil aga vastavat kohustust ja kulu kajastatud pole.

Ministeeriumist saadud selgituste kohaselt jäeti kohustus ja kulu raamatupidamises kajastamata, kuna ministeerium ei saanud selleks eelarvesse raha. Selle tulemusena on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala riigieelarve täitmise aruandes ja tulemiaruanes kulusid ning bilansis kohustisi näidatud tegelikult 14,6 miljonit euro võrra väiksemana. Riigikontroll juhib tähelepanu, et eelarvelise katte puudumise põhjendusel antud toetuse kulu ja kohustise raamatupidamises kajastamata jätmise korral puudub ministeeriumi majandustehingutest õige ülevaade.

Riigikontroll esitas 2021. majandusaastat käsitlevas auditiaruandes rahandusministrile soovitusi kehtestada põhimõtted, kes ja kuidas eraldiste väljamakseteks raha eelarvesse planeerib.

Riigikontrolli soovitus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekskantslerile kantsleri ülesannetes: tagada, et edaspidi kajastatakse raamatupidamises ja eelarve täitmisel kõik ministeeriumi kohustised.

4. Valitsemisala asutused eksivad tarkvara arvelevõtmisel

Riigikontroll tuvastas Riigi Infosüsteemi Ameti, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ning Transpordiameti põhivarade auditeerimisel, et tarkvarade arvelevõtmisel ei arvestatud vara kasutusele võtmise aega, parenduste kajastamisel ei hinnatud varade kasuliku eluea pikendamise ega vananenud osa mahakandmise vajadust ning arvele võetud varade kasulikkude eluiga ei hinnatud vara tunde spetsialist. Seejuures klassifitseerib Transpordiamet arvestuse lihtsustamise eesmärgil tarkvaraarendusi lõpetamata ehituse kontolt kasutusel oleva tarkvara kontole kvartaalselt.

Kirjeldatud eksimused põhjustavad vigu põhivara jääkväärtuse kajastamisel bilansis ja amortisatsioonikulu kajastamisel tulemiaruanes.

Riigikontrolli soovitus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekskantslerile kantsleri ülesannetes:

- lähtuda tarkvarade ja nende parenduste raamatupidamises arvele võtmisel nende tegelikust kasutusele võtmise ajast ja vara tunde spetsialistil määrata neile sobilik kasulik eluiga;
- kui iga üksiku arenduse eraldi hindamine osutub ebamõistlikult koormavaks, rakendada koostöös Riigi Tugiteenuste Keskusega Transpordiametis kvartaalse arvelevõtmise põhimõtteid nii, et tarkvarasoetused kajastatakse nende kasutusele võtmise perioodis;
- hinnata varadele parenduste lisamisel, kas vananenud osa on vaja maha kanda.

5. Riigi Infosüsteemi Ameti (RIA) põhivarade arvestuses esineb vigu

Riigikontroll tuvastas auditi käigus, et RIA põhivarade arvestuses esineb mitmeid vigu:

- RIA on põhivara soetusmaksumusse arvestanud kulutusi, mis peaksid olema kajastatud majandamiskuluna: võrguseadmete maksumusse kapitaliseeriti koolituskulu 19 639 eurot ja tootetoe maksumus 202 837 eurot ning keskele pääsuhoolduse prototüübi maksumusse selle loomisele eelnenud uurimistegevuse kulud. Prototüübi kogumaksumus oli 124 928 eurot km-ta, millest uurimistegevuse maksumust ei ole Riigikontrollil võimalik täpselt määrata.

Lisaks leidis toetuse rakendusüksus Riigi Tugiteenuste Keskus, et kuna tootetoe pakkumine jääb abikõlblikkuse perioodist välja, siis ei saa arvestada tootetuge abikõlblikuks ja RIA-le esitatakse toetuse tagasinõue, mille ulatus selgub menetluse tulemusena. Sellest tulenevalt on ka 2021. aasta toetuse tulu tagasinõude võrra üle hinnatud.

- RIA kajastas 2022. aastal võrguseadmete soetuse summas 236 690 eurot km-ta, kuigi võrguseadmed saadi ameti sõnul kätte aastal 2021, kusjuures vara üleandmise-vastuvõtu akt vormistati tagantjärele märtsis 2022 ehk 3 kuud hiljem. Tekkepõhises arvestuses tuleb kajastada majandustehingud vastavalt tehingu toimumisele ehk antud juhul valduse üleminekul aastal 2021.

Riigikontrolli soovitus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekskantslerile kantsleri ülesannetes: koostöös Riigi Tugiteenuste Keskusega kajastada tehingud raamatupidamises tekkepõhiselt õiges perioodis ja nende majanduslikust sisust lähtudes, et anda õige ülevaade asutuse majandustehingutest.

6. Transpordiameti immateriaalse põhivara aastainventuuri korralduses esines puudusi

Riigikontroll tuvastas Transpordiameti immateriaalse põhivara 2021. aasta inventuuri dokumentatsiooni kontrollimisel selle korralduses puudusi:

- Inventuuri käigus lisas komisjon inventuuri dokumentatsiooni erinevaid märkusi (näiteks varad tuleb liita teiste varadega, kasutusel on teine infosüsteem, vara klassi tuleb muuta), kuid nende muudatuste tegemiseks 2021. aastasse ei olnud Transpordiamet sisendit Riigi Tugiteenuste Keskusele andnud. Riigikontrolli hinnangul tuleb inventuuride käigus tehtud muudatusettepanekud kajastada raamatupidamises õigel ajal ja õiges perioodis, et tagada bilansipäeva seisuga korrektne ülevaade asutuse varadest.
- Inventuuri käigus ei hinnatud immateriaalsete põhivarade järelejäänud eluea muutmise vajadust, kuigi seda näeb ette avaliku sektori finantsarvestuse ja -aruandluse juhend.

Riigikontrolli soovitusel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekantslerile kantsleri ülesannetes koostöös Transpordiametiga:

- kajastada inventuuri käigus tehtud muudatusettepanekud õigel ajal, et tagada bilansipäeva seisuga korrektne ülevaade asutuse varadest;
- hinnata inventuuri käigus muu hulgas ka seda, kas varade järelejäänud eluiga on vaja muuta.

7. Tehingute seaduslikkus äriühingutes

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala aktsiaseltsides auditeeriti riigihangete seaduse järgimist 2021. aasta tehingute tegemisel. Toiminguid tegid Riigikontrolli juhendamisel avaliku sektori vandeaudiitorid.

Selgus, et riigihangete seaduse nõudeid järgiv sisekontrollisüsteem oli enamasti loodud ning aktsiaseltsid Elering, Eesti Loots, Saarte Liinid ja Eesti Raudtee olid oma tehingutes järginud riigihangete seadusega sätestatud üldpõhimõtteid ja nõudeid.

AS Eesti Post oli teinud hankemenetluseta oste 154 419 euro eest. Jätakuvalt tuvastati Eesti Postis ka kõrvalekaldeid riigihangete seadusest, puudusi hankedokumentides ja riigihangete registrile vajalike andmete esitamisel ning tähtaegade ületamist pakkujatega info vahetamisel. ASis Tallinna Sadam tuvastati hankemenetluseta oste 212 184 euro eest ning üksikuid puudusi hankedokumentides.

Detailsemalt on märgukirjas kirjeldatud tähelepanekud koos soovitustega esitatud märgukirja lisas 1. Ootame Teie kirjalikku vastust märgukirjas tehtud soovitude kohta hiljemalt 10.08.2022.

Riigikontroll tänab Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala teenistujaid meeldiva koostöö eest ning loodab, et esitatud tähelepanekutest ja soovitustest on abi sisekontrollisüsteemi tõhustamisel ning raamatupidamisarvestuse parandamisel ministeeriumi valitsemisalas.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ines Metsalu-Nurminen
auditiosakonna peakontrolör

Nele Lehtpuu
Nele.Lehtpuu@riigikontroll.ee

Lisa 1. Märjukirja tähelepanekud detailsemalt

1. Valitsemisala 2021. aasta eelarve planeerimisel tehti vigu

Riigikontroll tuvastas valitsemisala 2021. aasta riigieelarve täitmise aruande kontrollimise käigus vigu valitsemisala 2021. aasta eelarve planeerimises:

1.1. 2021. aasta riigieelarve seaduses on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (MKM) valitsemisala tulude ja kulude eelarve näidatud 628 170 euro võrra suuremana, kui peaks. Seaduses planeeriti MKMi valitsemisalas välistoetuse vahendamise tulu ja kulu Siseministeeriumi valitsemisalale summas 628 170 eurot. Riigiasutusele vahendatavat välistoetust ega kaasfinantseerimist vahendaja oma eelarvesse ei planeeri, kuna toetuse saajast riigiasutus planeerib toetuse tulu ja selle arvel tehtavad kulud otse enda eelarvesse, et vältida tulude-kulude topelt kajastamist nii toetuse vahendaja kui ka toetuse saaja eelarves.

1.2. Riigieelarve infosüsteemi väljavõtte järgi planeeriti 2021. aasta riigieelarvesse raha valede objekti koodidega:

- investeering planeeriti eelarves CO₂-osakute müügist saadud tulu arvelt, kuigi ministeeriumi sõnul oli tegemist välistoetuse arvelt tehtava investeeringuga ning objekti koodi kasutamisel eksiti. Kuna eelarve planeerimisel kasutati vale koodi, siis põhjustab see viga MKMi valitsemisala riigieelarve täitmise aruande ja riigi 2021. aasta majandusaasta koondaruande riigieelarve täitmise aruande lõpliku eelarve detailsetel ridadel. Eelarves kavandatud saastekvootide müügi raha on 4 762 370 euro võrra suurem ja kavandatud toetused sama summa võrra väiksemad.
- MKMi valitsemisalas planeeriti Vabariigi Valitsuse reservi sihtotstarbeline raha summas 48 000 eurot, kuigi sellised väljaminekud planeeritakse riigieelarve seaduses Vabariigi Valitsuse osasse. Rahandusministeeriumi selgituste kohaselt oli tegemist rahaga, mis eraldati MKMi valitsemisala eelarves olnud sihtotstarbelistele kuludele lisaks ja mida ei oleks tulnud kajastada koodiga „Vabariigi Valitsuse reservi sihtotstarbelised vahendid“. MKMi sõnul parandati 2021. aastal objekti kood kuluarvestuse infosüsteemis (KAIS) ära.

Riigikontrolli soovitus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekanterile kantsleri ülesannetes: tagada riigieelarve õige planeerimine.

2. Valitsemisala 2021. aasta riigieelarve täitmise aruandes kajastusid investeeringute lõplik eelarve ja täitmine erinevates programmides

Valitsemisala 2021. aasta riigieelarve täitmise aruandes oli ehituse programmis investeeringute 2021. aasta täitmine 1,9 korda suurem kui lõplik eelarve. Ministeeriumi sõnul oli põhjuseks see, et e-ehitisregistri arendamiseks tehtud investeeringute täitmine kajastus ehituse programmis, kuid lõplik eelarve summas 733 762 eurot e-riigi ja sideturu arendamise programmis. Kuna investeeringud tehti e-ehitisregistri arendamiseks ja eelarve täitmine kajastati ehituse programmis, siis tulnuks Riigikontrolli hinnangul kajastada selles programmis ka lõplik eelarve.

Ministeeriumi selgitusel tekkis viga kuluarvestuse infosüsteemi (KAIS) suunamisreeglite tõttu. Auditi ajal viga parandati ja muudeti KAISi suunamisreegleid, misjärel kajastusid nii lõplik eelarve kui ka selle täitmine ehituse programmis.

Riigikontrolli hinnangul viitvad kirjeldatud asjaolud sellele, et ministeerium ei jälginud eelarve täitmist regulaarselt, kuna enne audiitorite tähelepanu juhtimist ei tuvastatud, et programmi investeeringute täitmine ületab lõplikku eelarvet.

Riigikontrolli soovitus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekantslerile kantsleri ülesannetes: jälgida regulaarselt tegevuspõhise eelarve täitmist kuluarvestuse infosüsteemis KAIS, et tuvastada eelarvekulude ümbertöstmiste vajadus enne riigieelarve täitmise aruande koostamist.

3. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium ei ole toetuse andmise kohustust ega kulu raamatupidamises kajastanud

Raudteeseaduse kohaselt peab riik tagama, et ASi Eesti Raudtee tulud ja kulud oleksid viieaastase perioodi arvestuses tasakaalus. Eesti Raudtee 2021. aasta auditeeritud aruandes on seetõttu kajastatud nõue Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi vastu summas 14,6 miljonit eurot ja samas summas saadud tegevustoetuse tulu. Ministeeriumil aga vastavat kohustust ega kulu kajastatud pole.

Ministeeriumi selgituste kohaselt jäeti kohustus ja kulu raamatupidamises kajastamata, kuna ministeerium ei saanud selleks eelarvesse raha. Majandus- ja taristuminister taotles riigieelarve strateegia 2021–2024 menetlemise protsessis raha Eesti Raudtee tulude-kulude vahe katmiseks, kuid raha ei eraldatud. 2022. aasta kevadel pöördus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium uuesti Rahandusministeeriumi poole, et saada vajalik summa Vabariigi Valitsuse reservist, kuid maikuu seisuga rahandusministrilt vastust ei olnud.

Riigikontrolli arvates ei saa rahastuse puudumine olla selle toetuse kulu ja kohustise raamatupidamises kajastamata jätmise põhjenduseks. Kirjeldatud asjaolude tulemusena on Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala riigieelarve täitmise aruandes ja tulemiaruanandes kulused ning bilansis kohustisi näidatud tegelikust 14,6 miljoni euro võrra väiksemana.

Riigikontroll esitas oma 2021. majandusaastat käsitlevas auditiaruandes rahandusministrile soovitus kehtestada põhimõtted, kes ja kuidas eraldiste väljamakseteks raha eelarvesse planeerib.

Riigikontrolli soovitus Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekantslerile kantsleri ülesannetes: tagada, et edaspidi kajastatakse raamatupidamises ja eelarve täitmisel kõik ministeeriumi tehingud.

4. Valitsemisala asutused eksivad tarkvara arvelevõtmisel

Riigikontroll tuvastas valitsemisala asutuste põhivarade auditeerimisel mitmeid vigu:

4.1. Riigi Infosüsteemi Ameti valimiste infosüsteemi arendus võeti arvele kaks kuud pärast arenduse reaalselt kasutuselevõttu. Saadud selgituste kohaselt ei jõudnud info arenduse kasutuselevõtu kohta finantstöötajani õigel ajal.

Arendus rahastati 85% ulatuses struktuurifondist. Ühe arve puhul oli struktuuritoetuse registrisse (SFOS) kulu tekkimise kuupäevaks märgitud üleandmise-vastuvõtu akti allkirjastamise kuupäev, teise arve puhul tööde lõpetamise kuupäev. See kuupäev ei pruugi aga olla majandustehingu tekkepõhine kuupäev.

Kulu tekkimise kuupäevaks arvestatakse hetk, millal toetuse saaja oma raamatupidamises põhivara soetamise kajastab. Eksimused nende kuupäevade sisestamisel SFOSi võivad kaasa tuua vigu toetuse saaja ja vahendaja tulude-kulude perioodide vastavuses.

4.2. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium on ehitusregistri arendustöö võtnud arvele ligi pool aastat enne kasutusele võtmist. Arvelevõtmisel ei korrigeeritud kasulikku eluiga, seda tehti auditi käigus tähelepanu juhtimise järel märtsis 2022. Ehitusregistri 2021. aasta kulum vähenes ja jääkväärtus suurenes 118 631 eurot, kui järelejäänud kasulikku eluiga pikendati nelja aasta võrra. Lisaks ehitusregistrile korrigeeriti auditi tulemusena järelejäänud kasulikku eluiga veel kaheksal tarkvaral.

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi selgituste kohaselt peavad nad arvestuse pidamisel silmas olulisuse printsiipi ning tarkvara arendustööde arvelevõtmisel lähtutakse tööde vastuvõtuaktidest, mitte tegelikest kasutuselevõtu kuupäevadest. Riigikontrolli hinnangul tuleb arendustööd arvele võtta nende tegelikul kasutusele võtmisel, mis ei pruugi ühtida tööde vastuvõtmise kuupäevaga ja võib toimuda oluliselt hiljem (näiteks ehitusregistri arendustööde puhul pool aastat hiljem).

4.3. Auditis saadud selgituste kohaselt klassifitseerib Transpordiamet tarkvaraarendusi lõpetamata ehituse kontolt kasutusel oleva tarkvara kontole kvartaalselt, seejuures ei selgitata välja, kas ja millal arendused kasutusele võeti. Lisaks hindab Transpordiamet kasuliku eluea pikendamise vajadust üks kord aasta lõpus, mitte hetkel, kui tarkvara soetusmaksumusele parendus lisatakse. Auditi käigus tuvastas Riigikontroll, et viimast tehti siiski vaid tarkvarade puhul, millele oli aasta viimases kvartalis parendusi tehtud. Transpordiamet lubas ülejäänud tarkvarade osas paranduse teha 2022. aastal.

Riigikontrolli 2020. aasta märgukirja samasisulisele punktile saadud vastuse kohaselt on Transpordiamet 2021. aastast uued protseduureeglid kehtestanud, kuid auditi käigus selgus, et neid ei ole kinnitatud ega realsuses järgitud. Riigikontrolli hinnangul tuleb ametil koostöös Riigi Tugiteenuste Keskusega kaaluda, milliste põhimõtetega tahetakse edasi minna, need kirjalikult sisemistes kordades fikseerida ning tagada kokkulepitust kinnipidamine.

4.4. Transpordiamet on tarkvara ARIS (liiklusregister) arendanud aastast 2009. Aastal 2021 kajastati varale tehtud parendusi summas 875 970 eurot. 31.12.2021. aasta seisuga on selle põhivara soetusmaksumus 11,6 miljonit ning jääkväärtus 3,5 miljonit eurot. Ameti selgitusel on ARIS aastate jooksul muutunud, kuid ülevaatus selle kohta, mis moodulid on arvel, aga kasutusest väljas, ei ole viimasel ajal tehtud. Avaliku sektori finantsarvestuse ja -aruandluse juhendi § 43 lg 3 järgi tuleb vananenud osa hinnanguline esialgne soetusmaksumus ja sellele vastav kogunenud kulum põhivara arvelt maha kanda, kui parendusega kaasnes vara olulise osa väljavahetamine.

4.5. Transpordiamet ei määranud põhivaradele (tarkvarad ja simulaatori riistvara) kasulikku eluiga. Ameti selgituste kohaselt määrati varadele kasulikuks elueaks raamatupidamisprogrammis SAP vaikimisi põhivara klassile määratud kasulik eluiga. Valitsemisala raamatupidamise sise-eeskirja järgi määrab eeldatava kasuliku eluea iga konkreetse vara puhul, mille eluiga on sise-eeskirjas kehtestatud vahemikuga või muu olulise erinevuse tõttu, asutuse vara tundev spetsialist. Kuna nii tarkvarade kui ka info- ja kommunikatsiooniseadmete kasulik eluiga on sise-eeskirjas määratud vahemikuga, siis tulnuks kasulik eluiga määrata asutuse vara tundva spetsialistil.

Finantsarvestuse toimetumodeli järgi on põhivarakaardi avamine ning varade finantsarvestuseks nõutavate andmete, sh vara eluea sisestamine, asutuse kohustus. See on vajalik, kuna vara arvele võttev raamatupidaja ei saa anda hinnangut vara kasulikule elueale ega sellele, kas see vastab vaikimisi väärtusele. Sarnase tähelepaneku tegi Riigikontroll ka eelmises auditis.

Varade vael ajal arvelevõtmine ja vale kasutusiga põhjustavad vigu amortisatsioonikulu kajastamisel tulemiaruanDES ja põhivara jääkväärtuse kajastamisel bilansis.

Riigikontrolli soovitud Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekantslerile kantsleri ülesannetes:

- lähtuda tarkvarade ja nende parenduste raamatupidamises arvelevõtmisel nende tegelikust kasutusele võtmise perioodist ja vara tunduvalt spetsialistil määrata neile sobilik kasulik eluiga;
- kui iga üksiku arenduse eraldi hindamine osutub ebamõistlikult koormavaks, rakendada koostöös Riigi Tugiteenuste Keskusega Transpordiametis kvartaalse arvelevõtmise põhimõtteid nii, et tarkvarasoetused kajastatakse nende kasutusele võtmise perioodis;
- hinnata varadele parenduste lisamise ajal, kas vananenud osa on vaja kanda maha.

5. Riigi Infosüsteemi Ameti (RIA) põhivarade arvestuses esineb vigu

RIA on ekslikult põhivara maksumuse hulka kapitaliseerinud koolituskulu ja seadmete viieaastase tootetoote maksumuse ning prototüübi loomisele eelnenud uurimistegevusega seotud kulud:

5.1. Amet soetas 16 magistraalvõrguseadet koos paigalduse, koolituse ja viieaastase tootetoega summas 1 085 487 eurot km-ta. Seadmed võeti eraldi põhivaraobjektidena arvele ja kogu lepingu maksumuses. Soetust rahastati 85% ulatuses struktuurifondist. Avaliku sektori finantsarvestuse ja -aruandluse juhendi § 41 lg 4 kohaselt võetakse põhivara soetusmaksumusse arvele kulutused, mis on vajalikud selle viimiseks tööseisukorda ja -asukohta. Vara soetusmaksumusse ei kapitaliseerita vara kasutuselevõtmisega seotud koolituskulu. Amet tegi koolituskulu osas paranduse (summas 19 639 eurot) ning kajastas selle perioodikuluna.

Riigikontrolli hinnangul on tootetugi seotud toote kasutamisega, mitte selle viimisega tööseisukorda ja -asukohta. Asutuse selgituste kohaselt ei saa tootetoote maksumust (summas 202 837 eurot) tehtud ettemaksu ja perioodikuluna kajastada, kuna sel juhul ei oleks see kulu abikõlblik. Rakendusüksuse Riigi Tugiteenuste Keskus (RTK) selgituste kohaselt tuleb abikõlblikkuse hindamisel lähtuda kulu sisust, mitte raamatupidamises kasutatud kontost. Riigikontroll nõustub RTK seisukohaga.

Auditi käigus leidis RTK tagantjärele, et kuna tootetoote pakkumine jääb abikõlblikkuse perioodist välja, siis tuleb arvestada, et seda teenust ei ole abikõlblikkuse perioodil saadud ja seetõttu ei saa arvestada tootetuge abikõlblikuks. Riskijuhtimise ja järelevalve talitus võtab selle hankega seotud projektid menetlusse ja täpne tagasinõude ulatus selgub menetluse tulemusena. Sellest tulenevalt on ka 2021. aasta saadud toetuse tulu tagasinõude võrra üle hinnatud.

5.2. Amet on sõlminud lepingu pääsuhalduse prototüübi loomiseks summas 124 928 eurot km-ta. Kogu summa on kapitaliseeritud põhivara maksumusse. Riigikontrolli hinnangul on vähemalt osa lepingu alusel tehtud töödest käsitletav uurimistegevusena (olemasolevate lahenduste kirjeldamine, probleemide väljaselgitamine, analüüsimine, alternatiivide väljatoomine jms). Raamatupidamise Toimkonna juhendi nr 5 järgi kajastatakse sellised uurimistegevusega seotud väljaminekud raamatupidamises majandamiskuluna.

Majandamiskulude kajastamine põhivara maksumuses põhjustab vigu lisaks raamatupidamisele ka eelarve täitmise aruanDES.

5.3. Lisaks kajastas RIA 2022. aastast võrguseadmete soetuse summas 236 690 eurot km-ta, kuigi võrguseadmed saadi ameti selgitusel kätte aastal 2021.

Tarnija esindaja allkirjastas seadmete üleandmise-vastuvõtu akti novembris 2021 ja RIA esindaja märtsis 2022. Akti allkirjastanud RIA esindaja selgitas auditi käigus, et võrguseadmed saadi tegelikult kätte 2021. aasta lõpus, aga kuna seadmete ja nende litsentside ülekontrollimine oli koroonaviiruse tõttu häiritud, siis akti allkirjastamine viibis.

Võrguseadmete soetamise arve kinnitati ja tasuti tarnijale veebruaris 2022 ehk enne, kui RIA esindaja akti allkirjastas. Amet selgitas, et arve kooskõlastamise hetkeks olid seadmed tarnitud ja kontroll lõpetatud.

Riigikontrolli hinnangul on võrguseadmete puhul tekkepõhiselt tegemist 2021. aasta soetustega, kuna tooted tarniti ja nende valdus läks üle aastal 2021. Lisaks tuleb ametil arveid kinnitades veenduda, et on olemas kinnitus kauba kättesaamise kohta ning alles seejärel suunata arved maksmisele. See tagab, et majandustehingud saaksid raamatupidamises õigesti kajastatud, ja aitab vältida olukordi, mil arved tasutakse, ent kaup jääb saamata.

Riigikontrolli soovitusel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekantslerile kantsleri ülesannetes:

- koostöös Riigi Tugiteenuste Keskusega kajastada tehingud raamatupidamises tekkepõhiselt õiges perioodis ja nende majanduslikust sisust lähtudes, et anda õige ülevaade asutuse majandustehingutest;
- veenduda arvete kinnitamisel, et kaup on kätte saadud, et kajastada majandustehinguid raamatupidamises õigesti.

6. Transpordiameti immateriaalse põhivara aastainventuuri korralduses esines puudusi

Riigikontroll tuvastas Transpordiameti immateriaalse põhivara 2021. aasta inventuuri dokumentatsiooni kontrollimisel selle korralduses puudusi:

6.1. Inventuuri käigus lisis komisjon dokumentatsiooni mitmeid märkusi (näiteks varad tuleb liita teiste varadega, kasutusel on teine infosüsteem, vara klassi tuleb muuta), kuid nende muudatuste tegemiseks 2021. aastasse ei olnud Transpordiamet sisendit Riigi Tugiteenuste Keskusele andnud. Transpordiamet selgitas, et kuna IT-arenduste inventuure tehakse kvartalipõhiselt, siis aastalõpu inventuuris välja toodud märkuste põhjal planeeriti muudatused teha 2022. aasta I kvartali lõpetamata põhivara inventuuri käigus ning asutus lootis sellega lõpetada mai keskpaigaks.

Riigikontrolli hinnangul tuleb inventuuride käigus tehtud muudatusettepanekud kajastada õigel ajal ja õiges perioodis, et tagada bilansipäeva seisuga korrektne ülevaade asutuse varadest.

6.2. Inventuuri käigus ei hinnatud, kas immateriaalsete põhivarade järelejäänud eluiga on vaja muuta. See on avaliku sektori finantsarvestuse ja -aruandluse juhendi järgi kohustuslik.

Transpordiameti sõnul hinnati seda 31.12.2021. aasta seisuga lõpetamata IT-varade arvelevõtmisel, seega inventuuri käigus seda ei tehtud. Auditi käigus selgus, et aasta lõpu seisuga ei hinnatud järelejäänud kasuliku eluea muutmise vajadust kõigi arvelevõetud arenduste puhul. Tuvastati, et nende 30. juuni ja 30. septembri seisuga arvele võetud arenduste puhul, millele viimases kvartalis parandusi ei tehtud, kasuliku eluea pikendamise vajadust ei hinnatud. Seega jäi osa varade puhul kasuliku eluea muutmise vajadus 2021. aastal hindamata.

Avaliku sektori finantsarvestuse ja -aruandluse juhendi järgi tuleb vara järelejäänud eluiga hinnata vähemalt aastainventuuri ajal. Riigikontroll soovib hinnata varade järelejäänud eluiga aastainventuuri ajal, et hinnataks kõigi varade (ka nende, millel aasta jooksul arendusi ei tehtud) kasuliku eluea muutmise vajadust.

Riigikontrolli soovitusel Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi asekanterile kantsleri ülesannetes koostöös Transpordiametiga:

- kajastada inventuuri käigus tehtud muudatusettepanekud õigel ajal, et tagada bilansipäeva seisuga korrektne ülevaade asutuse varadest;
- hinnata inventuuri käigus muu hulgas ka seda, kas varade järelejäänud eluiga on vaja muuta.

7. Tehingute seaduslikkus äriühingutes

Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi valitsemisala aktsiaseltsides Eesti Post, Elering, Tallinna Sadam, Eesti Loots, Saarte Liinid ja Eesti Raudtee auditeeriti riigihangete seaduse järgimist 2021. aasta tehingute tegemisel. Toiminguid tegid Riigikontrolli juhendamisel avaliku sektori vandeaudiitorid, kes hindasid, kas äriühingud on loonud hanketegevuse korraldamiseks riigihangete seadust järgiva sisekontrollisüsteemi ning kas auditeeritud perioodil on järgitud asjade ostmisel, teenuste tellimisel, ideekonkursside korraldamisel, ehitustööde tellimisel ning ehitustööde ja teenuste kontsessioonide andmisel riigihangete seaduses sätestatud üldpõhimõtteid ja nõudeid.

Selgus, et riigihangete seaduse nõudeid järgiv sisekontrollisüsteem oli enamasti loodud ning et aktsiaseltsid Elering, Eesti Loots, Saarte Liinid ja Eesti Raudtee olid oma tehingutes järginud riigihangete seadusega sätestatud üldpõhimõtteid ja nõudeid.

AS Eesti Post oli teinud hankemenetluseta oste 154 419 euro eest. Jätkuvalt tuvastati Eesti Postis ka kõrvalekaldeid riigihangete seadusest, puudusi hankedokumentides ja riigihangete registrile vajalike andmete esitamisel ning tähtaegade ületamist pakkujatega info vahetamisel. ASis Tallinna Sadam tuvastati hankemenetluseta oste 212 184 euro eest ning üksikuid puudusi hankedokumentides.

Kuna eelkirjeldatud vead on korduvad, siis on Riigikontroll selle info saatnud Rahandusministeeriumi riigihangete osakonnale riskide hindamiseks.